

Vallasta tutkimus- kohteena ja analysointi- keinona

Ilana Aalto, Laura Boxberg, Ulla Ijäs ja Heli Paalumäki (toim.): Vallan teoriat historiantutkimuksessa. Historia Mirabilis 7. Turun historiallinen yhdistys 2011. 201 s.

Historiantutkimuksessa valta on perinteisimmin nähty poliittiseksi, uskonnolliseksi tai vaikkapa taloudelliseksi vaikutusvallaksi. Tiedämme kuinka kuninkaat ovat hallinneet alamaisiaan, papit seurakuntalaisiaan ja talon isännät perhetään ja palkollisiaan. Valtaa tulisi kuitenkin arvioida laaja-alaisemmin. Se on ilmiönä hankalasti määriteltävissä eikä sen sijaintia ole helppoa paikantaa.

Vallan arviointiin paneutui vuosina 2007–2010 Suomen Akatemian rahoittama Valta Suomessa -tutkimusohjelma, jonka 24 hanketta edustivat laajasti humanistisia, yhteiskuntatieteellisiä ja taloustieteellisiä aloja. Historiantutkimus oli ohjelmassa edustettuna useamman hankkeen voimin.¹ Kirsi Vainio-Korhosen johtama Vallan käyttäjinä ja kohteina Suomessa 1550–1980 -hanke on sittemmin julkaissut työnsä tulokset *Vallan teoriat historiantutkimuksessa* -artikkelikokoelmassa.

Kokoelman juuret ovat hankkeen järjestämässä kirjoituspiirissä, jossa pohdittiin historiantutkimuksen, vallan ja valtateorioiden keskinäistä suhdetta. Kirjoittajat ovat suurimmaksi osaksi Turun yliopis-

1. <http://www.aka.fi/fi/A/Ohjelmat-ja-yhteisty/Tutkimusohjelmat/Paatytyneet/VALTA/Rahoitettavat-hankkeet/> (luettu 30.8.2012).

ton eri historia-aineiden maistereita ja tohtorikoulutettavia omine tutkimusaiheineen. Seuraa heille tekee muutama dosentti ja professori. Teoksessa on yhteensä 13 kirjoittajaa.

Kirjoittajia on motivoinut ajatus vallasta moniulotteisena historiallisena ilmiönä, joka on ulottunut perinteisten vallankäyttäjien ja valanalaisten suhdetta laajemmalle. Vallan tutkiminen vaatii ilmiön aiempaa tarkempaa käsitteellistämistä. Historiantutkijoiden perinteinen aineistolähtöinen tapa tarkastella historiaa voisi saada teoreettisesta lähestymistavasta uudenlaista lisävirtaa. Erityiset valta-teoriat mahdollistaisivat uudenlaisten hedelmällisten kysymysten esittämisen lähdeaineistolle ja terävöittäisivät analyysiä. Kokoelman tiiviissä johdannossa ja kahdeksassa itsenäisessä tapaustutkimuksessa arvioidaan tietyn historiallisen aiheen, vallan ja valta-teorioiden keskinäistä suhdetta.

Johdannon jälkeinen Anu Lahtisen ja Kirsi Vainio-Korhosen artikkeli on lähtökohdiltaan katsaus Pohjoismaissa tehdystä, keskiaikaan ja uuteen aikaan kohdistuneesta sukupuoli- ja naishistoriasta. Kirjoittajat tarkentavat katseensa siihen, millaisista vallan ja vallankäytön näkökulmista tutkijat ovat arvioineet eri yhteiskuntaluokkaa edustaneiden naisten oikeuksia, asemaa ja toimintamahdollisuuksia.

Kahdessa viimeisessä artikkelissa tutkimuskohteena on puolestaan itse historiallinen valta-teoria. Esimerkiksi Samuel Fabrin vertailee yhteiskuntateoreetikko Jean Bodinin sekä Skotlannin ja Englannin kuningas Jaakko I:n esittämiä näkemyksiä hallitsijan ehdottomasta maallisesta vallasta, suvereniteetista. Kirjoituksissaan miehet pohtivat monipuolisesti suvereniteetin alkuperää, oikeutusta ja mahdollisia rajoituksia.

Loput artikkelit ovat tavoitteiltaan ja käsitteilytavoiltaan keske-

nään yhteneväisiä ollen kokoelman mielenkiintoisinta antia. Niissä tutkitaan tiettyä historiallista aihetta hyödyntäen moderneja valta-teorioita. Teoriat ovat tällöin tutkimuskohteen jäsentämisen metodinen apuväline mutta samalla viitekehys, jonka avulla valtaa historiallisena ilmiönä arvioidaan.

Esimerkiksi Henna Haavisto tarkastelee vuoden 1927 *Aitta*-aika-kauslehdessä mainoksissa, kuvissa, artikkeleissa ja novelleissa lukijoille välitettyä kuvaa modernin naisen elämäntyylissä. Haavisto hyödyntää Judith Butlerin performatiivisuusteoriaa, jonka mukaan sukupuoli rakentuu erilaisista performatiiveista eli sukupuolta esittävästä eleistä ja teoista. Esimerkiksi pukeutumista, ulkonäköä ja ulkoista käyttäytymistä kommentoidessaan lehti oli vallankäyttäjä määritellesään hyväksyttävän ja ei-hyväksyttävän naiseuden välisiä rajoja.

Jaana Torninoja-Latola puolestaan arvioi Alf Lüdtken kehittämän *eigensinn*-käsitteen avulla vasemistokirjailija Elvi Sinervon jatkosodan aikaisia vankilakokemuksia. Kirjoittaminen ja sääntöjen tietoinen rikkominen olivat Sinervon harjoittamaa arkipäivän politiikkaa ja henkilökohtaista vastarintaa, joiden avulla hän sai itselleen tilaa ja aikaa suhteessa viralliseen vallankäyttäjään, totaaliseen ja suljettuun vankilajärjestelmään.

Varhaisempia aikakausia käsittelevissä artikkeleissa aikajänne moderneihin valta-teorioihin on kaikkein pisin. Hanna Nieminen tutkii senaattori ja historiantutkija Tacituksen kirjoituksissaan rakentamaa ja välittämää kuvaa Roomassa varhaisella keisariajalla vaikuttaneista sotapäällikkö Germanicuksesta ja hänen vaimostaan Agrippinasta. Heidän valta-asemansa ja vallankäyttönsä jäsenysvälineenä Niemisellä on muun muassa sosiologi Michael Mannin kehittämä ideologisen vallan analyyysi.

Reima Välimäki taas tarkastelee 1300-luvun alussa eläneen ruotsalaisen Botulfín harhaoppioikeudenkäyntiä. Analyysiä rytmittää voimakkaasti Michel Foucault'n tarjoama teoreettinen viitekehys, erityisesti tiedontahdon, tiedon alan ja doktriinin käsitteet. Ei ole mahdollista löytää yksittäistä tekijää, jolla oli valta määritellä ihminen kerettiläiseksi. Epäillyn omat puheet, tuomareiden ja pappien halu ymmärtää harhaoppisuutta ja erityisesti lopullisen tuomiokirjeen kieli tuottivat yhdessä harhaoppisuustuomion.

Historiantutkijoiden mieltä pinnaa aina anakronismin pelko. Mitä jos modernin maailman analysointiin tarkoitettujen teorioiden avulla menneisyyttä tulkitaan liian modernisti? Erityisesti vanhempiä aikoja arvioivat artikkelit tarjoavat toimivia malleja siitä, kuinka anakronismilta voidaan välttyä. Kirjoittajien käyttämät teoriat ja käsitteet ovat luonteeltaan historiatomia, ne eivät lukitse historiallista ilmiötä valmiiseen malliin. Sen sijaan ne ovat apuvälineitä uusien kysymysten esittämisessä ja tutkimusaiheen jäsentämisessä.

Anu Lahtinen ja Kirsi Vainio-Korhonen esittävät omassa tekstissään päinvastaisen esimerkin. Joan Scottin ja Yvonne Hirdmanin esittämät rakenteelliset mallit sukupuolten välisestä hierarkkisesta suhteesta ovat synnyttäneet historiantutkijoiden keskuudessa kritiikkiä, koska ne eivät välttämättä ole antaneet tilaa arvioida menneisyyden naisten vaikutusmahdollisuuksia ja toimijuutta.

Kokoelman tekstit ovat sivumäärältään tiiviitä tarjoten esimerkkejä valta-teorioiden hyödyntämisestä ja vallan historiallisesti käsitteellistämisestä. Useimmissa tapauksissa tekstit eivät kuitenkaan jää pelkästään ekskursioiksi tai mahdollisen tutkimuksen esitelyiksi, vaan ovat jo valmiita tutkimusta; valta-teorioita hyödyntäen esitetään tuloksia vallan historiallisesta luonteesta.

Kokoelmassa otetaan eri näkökulmasta kantaa myös historiallisen vallan olemukseen: valta voi olla monen muotoista, tilanteesta riippuen eri toimijoiden hallussa, ja se voi välittyä monenlaisia reittejä pitkin. Artikkelit on jäsennely kolmen melko suurpiirteisen osion alle: "Valta ja toimijuus", "Sanan ja kuvan valta", "Hyvä ja paha valta – instituutiot ja aikalaiskritiikki". Tätä vallan monimuotoisuutta olisi voinut selkeyttää lukijalle lisää, esimerkiksi työn annin kokoavissa loppusanoissa. Myös asiansanhakemisto olisi auttanut hahmottamaan eri tekstien yhteisiä teemoja.

Kokonaisuutena *Vallan teorit historiantutkimuksessa* -teos on erillisten artikkeleiden kokoelma, mutta rakenteellisesti ja aiheiltaan täydellisen harmonista kokonaisuutta ei ole tarpeen vaatiakaan. Kaikki kokoelman artikkelit näet puhuvat yhteisellä äänellä ja yhteisin tavoittein. Lakonisen yksinkertaisessa pääotsikossa kiteytyy mainiosti teoksen tarkoitus.

– PASI SAARIMÄKI